

Nr 632

Av fru **Eriksson** i Stockholm **m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 17, med förslag till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.*

I Kungl. Maj:ts proposition till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk m. m. göres vissa inskränkningar i upphovsrätten av bland annat humanitära skäl. Sålunda föreslås, att stadgandet i 2 kap. 12 § om kopiering av verk för enskilt bruk skall vara tillämpligt för mikrofilmade böcker för svårt vanföra, och i 18 § stadgas, att exemplar i blindskrift må framställas av litterärt och musikaliskt verk.

I remissyttranden över auktorrättskommitténs förslag har bland andra De blindas förening hemställt, att även ljudupptagningar av litterära verk på tonband — s. k. talböcker — må vara fria. Departementschefen anför emellertid betänkligheter mot en generell regel i denna riktning men tillägger:

Däremot kunde det i och för sig övervägas att ge de blindas egna organisationer samt folkbiblioteken rätt att framställa ljudupptagning av litterära verk, under villkor att dessa endast finge användas för utlåning åt blinda. Man torde dock kunna antaga att tillstånd till dylika upptagningar utan svårigheter skall kunna erhållas från författarna. Skulle denna förmodan visa sig oriktig, synes det föreligga anledning att återkomma till frågan.

Då år 1955 De blindas förening började framställa talböcker för blinda, torde inom alla kretsar den uppfattningen ha rått, att den praxis om tyst medgivande, som sedan gammalt tillämpats i fråga om blindskrift, även skulle gälla denna nya form för förmedling av litteratur till de blinda. År 1958 bestred emellertid Fria litterära yrkesutövares centralorganisation (Flyco) tillämpningen av denna praxis i fråga om talböcker för blinda samt framställde å sina medlemmars vägnar betydande ersättningsanspråk.

För att skapa förutsättningar för förhandlingar med syfte att konstatera, huruvida departementschefens förmodan, att tillstånd till framställning av talböcker för blinda utan svårighet kunde erhållas, medgav De blindas förening i maj 1959, att tyst medgivande icke skulle anses föreligga i fråga om sådana böcker. Sedan dess har förhandlingar förts mellan De blindas förening och Flyco utan att uppgörelse har kunnat träffas.

I januari 1960 synes Flyco:s ståndpunkt vara, dels att skriftligt avtal i varje särskilt fall skall träffas mellan De blindas förening och den enskilde

författaren, innan ett verk göres tillgängligt för de blinda i form av talbok, dels att i fråga om ersättning till författaren skall tillämpas principer, som i sin praktiska utformning innebär, att författaren för varje exemplar av en talbok avsedd för utlåning till blinda skall erhålla honorar motsvarande 9—10 gånger honoraret för motsvarande tryckta exemplar enligt bokförlagens normalkontrakt. För att söka förmå De blindas förening att acceptera de framförda kraven har Flyco redan under förhandlingarnas gång uppmanat sina medlemmar att vägra att lämna tillstånd till utnyttjandet av deras verk som talböcker, därest ersättning icke lämnas i enlighet med de i Flyco:s förslag angivna villkoren. Som en följd av denna aktion har blindföreningen i några fall tvingats avbryta utlåningen av redan framställda talböcker, och i vissa fall har författare, som tidigare välvilligt lämnat erforderligt tillstånd, meddelat att de med hänsyn till solidaritetskrav från sin organisation tyvärr icke längre kan medge, att deras verk utnyttjas på andra villkor än de av Flyco föreslagna.

Av det anförda framgår, att den av departementschefen angivna förutsättningen för ny prövning av frågan om undantag från upphovsrätten för talböcker för blinda föreligger.

Talböcker för blinda och mikrofilmade böcker för svårt vanföra torde vara fullt jämförliga med undantag för den tekniska framställningsformen. I båda fallen gäller det verk, som genom offentliggörande avsetts att bli tillgängliga för alla, och i båda fallen har den speciella framställningsformen varit nödvändig för att ge de berörda grupperna möjlighet att läsa böckerna. Den speciella framställningsformen bör alltså kunna betraktas närmast som ett tekniskt hjälpmedel jämförbart med optiska hjälpmedel samt med organisatoriska åtgärder såsom biblioteksrörelsen med syfte att göra litteraturen tillgänglig för så många människor som möjligt. Vidare bedrivs verksamheten i båda fallen i icke kommersiellt syfte.

Visserligen utnyttjas talböcker för blinda för närvarande i större utsträckning än mikrofilmade böcker för svårt vanföra, men detta torde uteslutande få tillskrivas de betydande ekonomiska insatser olika organisationer och enskilda gjort för att snabbt utveckla verksamheten. Antalet vanföra, som skulle ha behov av mikrofilmade böcker, är tvärtom förmodligen större än antalet blinda som kan väntas utnyttja talboksverksamheten. Den förra verksamheten kan därför på längre sikt väntas få större omfattning än den senare.

Även mot missbruk av talboksverksamheten för blinda bör tillfredsställande garantier kunna lämnas. Redan nu kräver De blindas förening i tveksamma fall intyg av läkare beträffande en persons förmåga att läsa tryckta böcker, och Kungl. Maj:t bör kunna utfärda de ytterligare föreskrifter, som kan anses erforderliga.

Den av Kungl. Maj:t föreslagna lagen kan även leda till ganska egendomliga situationer. Här skall endast nämnas ett exempel:

Under de senaste åren har ett växande antal elever för vidareutbildning överförts från blindinstitutet till gymnasier och andra högre läroanstalter, och blindinstitutet har därvid uppfattat som sin uppgift att lämna dessa blinda erforderlig service i form av personlig rådgivning, anskaffande av läroböcker o. s. v. Enligt det föreliggande förslaget till lag om upphovsrätt kan blindinstitutet företaga ljudupptagningar av t. ex. skolradions program för eget bruk, och sannolikt får man även rätt att för skolans eget bruk inläsa läroböcker på tonband. Däremot torde framställning och utlåning av läroböcker till blinda elever i andra skolor icke vara tillåten utan upphovsmannens tillstånd.

Med hänvisning till vad sålunda anförts föreslår undertecknade,

att ett tillägg göres till 18 § i lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk m. m. av följande innebörd:

Med Konungens tillstånd, och på de villkor, som däri anges, må bibliotek och organisation framställa exemplar av litterärt verk genom ljudupptagning på tonband att användas för utlåning till blinda.

Alternativt föreslås, att 12 § erhåller följande ändrade lydelse:

Med Konungens tillstånd, och på de villkor, som däri anges, må arkiv och bibliotek för sin verksamhet framställa exemplar av verk genom fotografi eller ljudupptagning på band.

Vid bifall till det senare alternativet förutsättes, att talböcker för blinda jämföras med mikrofilmade böcker för svårt vanföra.

Vidare hemställs, att utskottet måtte utforma tillämplig lagtext.

Stockholm den 5 februari 1960

Nancy Eriksson Lena Renström-Ingenäs Ulla Lidman-Frostenson

Harald Johnsson
Skoglösa

Wald. Svensson
